

 Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Odpowiedzialność członków za zobowiązania spółdzielni
w upadłości (z uwzględnieniem spółdzielczych kas
oszczędnościowo-kredytowych) – zagadnienia wybrane

dr hab. Piotr Zakrzewski

 Prawo prywatne
Warszawa 2020

Autor:

Piotr Zakrzewski – dr hab., profesor KUL

Spis treści

1. Zagadnienia wstępne i przedmiot opracowania	5
2. Zasady odpowiedzialności członków za zobowiązania spółdzielni	6
2.1. Geneza i kształtowanie się zasad odpowiedzialności członków za zobowiązania spółdzielni	6
2.2. Odpowiedzialność pośrednia członków za zobowiązania spółdzielni	7
3. Odpowiedzialność członków w razie upadłości spółdzielni	8
3.1. Przesłanki upadłości spółdzielni	8
3.2. Uchwała walnego zgromadzenia o dalszym istnieniu spółdzielni lub o upadłości spółdzielni	10
3.3. Wniosek zarządu, likwidatora lub wierzyciela do sądu o ogłoszenie upadłości spółdzielni	11
3.4. Materialnoprawne skutki ogłoszenia upadłości	13
4. Odpowiedzialność dodatkowa członków kas za ich zobowiązania	14
4.1. Przesłanka upadłości kas, a dodatkowa odpowiedzialność członków	14
4.2. Dodatkowa odpowiedzialność członków – dopłata	16
4.3. Wnoszenie dopłat przez członków kas po ogłoszeniu upadłości kasy	17
4.4. Ochrona interesów przystępujących do kasy oraz członków przed niebezpieczeństwami wynikającymi z odpowiedzialności dodatkowej i uwagi <i>de lege ferenda</i>	20
5. Uwagi końcowe i wnioski <i>de lege ferenda</i>	22
Bibliografia	23

1. Zagadnienia wstępne i przedmiot opracowania

Przedmiotem opracowania jest odpowiedzialność członków za zobowiązania spółdzielni w upadłości z uwzględnieniem spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych (dalej „kasy”; zob. art. 2 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych¹). Jest to fragment szerszej tematyki obejmującej także odpowiedzialność członków za straty bilansowe spółdzielni i kas² w okresie, w którym nie znajdowały się one w upadłości (zob. art. 90 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze³, art. 26 ust. 2 w zw. z art. 2 u.skok). Tematyka ta jest także szerzej regulowana przez ustawę z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe⁴, która normuje m.in. zaspokojenie wierzycieli upadłej spółdzielni z jej majątku. Jednocześnie opracowanie obejmuje zarówno ustawową odpowiedzialność członków, której podstawą jest art. 19 § 2–3, art. 90, 135 pr. spółdz, art. 2 u.skok, jak i stanowiącą wyjątek odpowiedzialność dodatkową wynikającą ze statutu kasy (art. 26 ust. 3 w zw. z art. 2 u.skok).

Na tle tak zarysowanego przedmiotu opracowania dobitnie uwypukla się kilka problemów, mianowicie wzajemna relacja między szczególną i ogólną regulacją upadłości, istota, zakres i realizacja odpowiedzialności dodatkowej oraz ochrona interesów członków kas przed wprowadzeniem odpowiedzialności dodatkowej do statutu kasy lub poszerzeniem jej zakresu. Źródła tych problemów są różnorakie. Jeżeli chodzi o pierwszy z przytoczonych, to historycznie jest on zakorzeniony w szczególnej regulacji upadłości spółdzielni przewidzianej w art. 85–106 ustawy z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach⁵. Była ona do pewnego stopnia uzasadniona możliwą, w stosunkowo szerokim zakresie, odpowiedzialnością dodatkową członków za zobowiązania spółdzielni, nieograniczoną lub ograniczoną, tj. obejmującą cały majątek osobisty członka lub tylko pewną jego część (art. 14 ust. 2 u.s.). Regulacja ta nie została jednak zharmonizowana z treścią późniejszego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe⁶. Ta pożądana harmonizacja

---

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1643 – dalej „u.skok”.

² Uwagi adresowane do spółdzielni będą dotyczyły także kas, a w przypadku uwag poświęconych jedynie tym ostatnim będę wyraźnie zaznaczał, że chodzi o nie.

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 275 ze zm. – dalej „pr. spółdz.”.

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm. – dalej „pr. up.”.

⁵ Dz.U. Nr 111, poz. 733 ze zm. – dalej „u.s.”.

⁶ Dz.U. Nr 93, poz. 834 ze zm.

między szczególną i ogólną regulacją upadłości nie nastąpiła także po tym, jak ustawodawca zrezygnował z dodatkowej odpowiedzialności członków, co nastąpiło najpierw w ustawie z dnia 17 lutego 1961 r. o spółdzielniach i ich związkach⁷, a potem w ustawie z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, choć jak pokazuje przykład art. 26 ust. 3 w zw. z art. 2 u.skok, powrócił on do niej w pewnym ograniczonym zakresie.

Przyczyną pojawienia się kolejnych sygnalizowanych problemów był szczątkowy charakter regulacji wprowadzającej dodatkową odpowiedzialność członków kas za jej straty (art. 26 ust. 3 u.skok). Wywołała ona od razu pytania związane z funkcjonowaniem odpowiedzialności dodatkowej. Pominięto także w związku z jej wprowadzeniem do ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych kwestię ochrony interesów osób przystępujących do kas oraz ich członków przed obciążeniem ich obowiązkami z niej wynikającymi, pomimo braku informacji w tym zakresie lub wbrew ich woli.

2. Zasady odpowiedzialności członków za zobowiązania spółdzielni

2.1. Geneza i kształtowanie się zasad odpowiedzialności członków za zobowiązania spółdzielni

Jednymyślnie przyjmowany jest pogląd nawiązujący do powszechnie uznanego podziału spółek handlowych na osobowe i kapitałowe, że spółdzielnia jest osobą prawną o charakterze osobowym, a nie kapitałowym (zob. art. 1 § 1 pr. spółdz.)⁸. Przejawem tego założenia było m.in. oparcie podstaw kapitałowych spółdzielni na osobistej odpowiedzialności członków za zobowiązania spółdzielni, a nie w większym lub w mniejszym zakresie na kapitale własnym spółdzielni. W pierwszych regulacjach prawnych, np. w niemieckiej ustawie z dnia 1 maja 1889 r. o spółdzielniach zarobkowych i gospodarczych⁹, odpowiedzialność członków była tzw. odpowiedzialnością solidarną i bezpośrednią (zewnętrzną), co oznaczało m.in., że członkowie ponosili bezpośrednią odpowiedzialność wobec wierzycieli za zobowiązania spółdzielni. Jednakże takie rozwiązanie powodowało, że wierzyciele dochodząc swoich roszczeń, pozywali tylko najzamożniejszych członków, którzy odpowiadali także za pozostałych członków. Mogli oni wprawdzie później skorzystać z prawa regresu i zwrócić się do nich o zwrot części świadczeń uiszczonych na rzecz wierzycieli, ale jedynie w drodze wytaczania wobec nich kolejnych procesów¹⁰. Aby uniknąć tych niedogodności, polski ustawodawca w ustawie o spółdzielniach z dnia 29 października 1920 r. ukształtował odpowiedzialność członków za

⁷ Dz.U. Nr 12, poz. 61 ze zm.

⁸ S. Wróblewski, Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920. Dz. Ust. n. 111, poz. 733 wraz z rozporządzeniami wykonawczymi, Kraków 1921, (reprint Warszawa 2020), s. 47; M. Gersdorf, [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, Prawo spółdzielcze. Komentarz, Warszawa 1966, s. 83. Zob. też K. Kruczałak, Prawo handlowe. Zarys wykładu, Warszawa 1996, s. 315; P. Zakrzewski, Z zagadnień konstrukcji prawnej spółdzielni, „Rejent” 2004, nr 9, s. 134 i n.

⁹ Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften, BGBl. I S. 2230 – dalej: „GenG”.

¹⁰ S. Wróblewski, Ustawa..., s. 26.

zobowiązania spółdzielni jako odpowiedzialność solidarną i pośrednią (wewnętrzzną). Ten kierunek legislacyjny okazał się słuszny. Poszedł nim później m.in. ustawodawca niemiecki¹¹.

2.2. Odpowiedzialność pośrednia członków za zobowiązania spółdzielni

Odpowiedzialność pośrednia oznacza, że członek odpowiada za zobowiązania spółdzielni swoim majątkiem osobistym jedynie wobec niej, a zatem wierzyciele nie mogą domagać się spłaty długów spółdzielni bezpośrednio od jej członków. W ustawie o spółdzielniach z dnia 29 października 1920 r. różny był zakres odpowiedzialności członków za zobowiązania spółdzielni. Członkowie odpowiadali z reguły za nie jedynie zadeklarowanymi udziałami, czyli swoim kapitałem wniesionym do spółdzielni, co z tej perspektywy upodabniało spółdzielnię do spółki akcyjnej (art. 14 ust. 1 u.s.). Oprócz tego mogli ponosić odpowiedzialność dodatkową, o ile przewidywał ją statut, a wówczas odpowiedzialność była albo nieograniczona i obejmowała cały ich majątek osobisty, albo ograniczona, a wtedy odnosiła się tylko do jego części. Wysokość tej ograniczonej odpowiedzialności była dowolna i określał ją statut, ale w stosunku do wartości udziału, tzn. że członek odpowiadał dodatkowo do pewnej wielokrotności udziału (art. 14 ust. 2 u.s.).

Obecnie odpowiedzialność członków za zobowiązania spółdzielni nadal jest zasadniczo odpowiedzialnością ograniczoną do wniesionego przez członka do spółdzielni kapitału w postaci tzw. udziału wniesionego, a także odpowiedzialnością pośrednią. W myśl art. 19 § 2-3 pr. spółdz. członek uczestniczy w pokrywaniu strat do wysokości zadeklarowanych udziałów i nie odpowiada wobec wierzycieli za jej zobowiązania. Nie jest to natomiast odpowiedzialność solidarna (zob. art. 103 u.s.), ale ma ona pewne jej cechy, mianowicie członek odpowiada za stratę bilansową spółdzielni wniesionymi udziałami także w tej części, która jest wynikiem tego, że niektórzy członkowie nie dokonali wpłaty na udział wniesiony, przez co strata zwiększyła się. Jeżeli walne zgromadzenie postanowiło o zobowiązaniu członków do wcześniejszego wpłacenia udziałów niż to przewiduje statut w celu pokrycia straty bilansowej, to mają one uzupełnić także ten brak, który wynika stąd, że inni członkowie nie uczestniczyli w pokryciu strat zgodnie z art. 19 § 2 pr. spółdz.

Odstępstwo od zasady odpowiedzialności ograniczonej do wniesionego przez członka do spółdzielni kapitału w postaci udziału (wniesionego) może następować w przypadku kas. Statut kasy może przewidywać, że odpowiedzialność członków za straty powstałe w kasie może zostać podwyższona do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów (art. 26 ust. 3

¹¹ Zob. P. Zakrzewski, Wprowadzenie, [w:] S. Wróblewski, Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920. Dz. Ust. n. 111, poz. 733 wraz z rozporządzeniami wykonawczymi, Kraków 1921, (reprint Warszawa 2020), s. V.

u.skok). Ta poszerzona odpowiedzialność członka za zobowiązania (straty) jest także odpowiedzialnością pośrednią (art. 26 ust. 3 w zw. z art. 2 u.skok w zw. z art. 19 § 2–3 pr. spółdz.).

Trzeba zauważyć, że treść art. 19 § 2–3 pr. spółdz. oceniana tylko z perspektywy tego, że spółdzielnia jest osobą prawną i jako taka odpowiada za własne zobowiązania (art. 11 § 1, art. 68 pr. spółdz.), może wydawać się zbędna. Oczywiście jest, że członek osoby prawnej nie odpowiada za jej zobowiązania, ponieważ nie jest dłużnikiem (zob. art. 353 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny¹²). Przepis ten może się zatem jawić jako zbędne powtórzenie ustawowe. Jeżeli jednak popatrzy się na nie z punktu widzenia osobistego charakteru spółdzielni, czego konsekwencją jest możliwa osobista odpowiedzialność członków za zobowiązania spółdzielni i czego nie zmienia przymiot osobowości prawnej spółdzielni, celowość tej regulacji okazuje się uzasadniona. Inna sprawa, że odejście od rozwiązania zakładającego osobistą odpowiedzialność członków za zobowiązania spółdzielni powoduje, iż odpowiedzialność ta staje się wówczas zbędna. Spółdzielnia jako osoba prawna odpowiada za własne zobowiązania całym swoim majątkiem. Oczywiście jest, że odpowiedzialność ta obejmuje także tę część majątku spółdzielni, która powstała w oparciu o udziały wniesione przez członków do spółdzielni. Wierzytelności wierzycieli spółdzielni są skuteczne tylko wobec niej, a wobec tego – pomijając sytuacje szczególne (np. poręczenie długu spółdzielni) – inne osoby, w tym m.in. członkowie spółdzielni, nie odpowiadają za jej długi.

3. Odpowiedzialność członków w razie upadłości spółdzielni

3.1. Przesłanki upadłości spółdzielni

Odpowiedzialność członków za zobowiązania spółdzielni realizuje się w pełni w przypadku ogłoszenia jej upadłości przez sąd, ponieważ celem postępowania upadłościowego jest zaspokojenie wierzycieli upadłego w najwyższym stopniu (art. 2 ust. 1 pr. up. w zw. z art. 137, 68, art. 19 § 2 pr. spółdz.). Wprawdzie występuje ona także wówczas, gdy spółdzielnia doznaje straty bilansowej, ale wtedy członek może oczekiwać, że w przyszłości poprawi ona swoją sytuację finansową i odbuduje fundusz udziałowy (zob. art. 90, art. 77 § 2–3 pr. spółdz.).

Podstawą ogłoszenia upadłości spółdzielni przez sąd jest jej niewypłacalność (art. 130 § 1 pr. spółdz.). Pojęcie niewypłacalności nie zostało jednak wyjaśnione w prawie spółdzielczym. Natomiast w art. 130 § 2 pr. spółdz. jest mowa o stanie finansowym spółdzielni, który polega na tym, że ogólna wartość aktywów spółdzielni nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań. Stanowi on przesłankę zwołania walnego zgromadzenia, które musi podjąć jedną z dwóch uchwał, albo o dalszym istnieniu spółdzielni, jeżeli wskaże jednocześnie środki finansowe umożliwiające wyjście ze stanu niewypłacalności, albo o postawieniu spółdzielni

¹² Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm. – dalej „k.c.”.

w stan upadłości. Ta ostatnia uchwała skutkuje obowiązkiem zarządu niezwłocznego zgłoszenia do sądu wniosku o ogłoszenie upadłości (art. 130 § 3-4 pr. spółdz.).

Wykładnia językowa nasuwa w mojej ocenie wątpliwości, czy art. 130 § 1-2 pr. spółdz. reguluje dwie różne czy jedną przesłankę postawienia spółdzielni w stan upadłości. Według pierwszej możliwej wykładni w art. 130 § 1 pr. spółdz. występuje przesłanka niewypłacalności, rozumiana jako niemożność regulacji wymagalnych zobowiązań pieniężnych i niepieniężnych. Stanowi ona bezsprzecznie zaawansowany objaw zaistnienia kryzysu finansowego spółdzielni, który wymaga postawienia jej w stan upadłości (por. art. 10 i 11 ust. 1-1a pr. up.). W art. 130 § 2 pr. spółdz. mamy z kolei do czynienia z kolejną przesłanką, którą jest przewaga wartości zobowiązań nad aktywami spółdzielni. Pomimo że spółdzielnia reguluje nadal wymagalne zobowiązania, jej stan nie wskazuje, aby mogła to czynić w dłuższym terminie, a zatem zachodzą podstawy do ogłoszenia upadłości.

Według drugiej możliwej wykładni niewypłacalność spółdzielni oznacza jedynie stan z art. 130 § 2 pr. spółdz. Podobnie do art. 130 § 1-2 pr. spółdz. ujęte były art. 85-86 ust. 1-2 u.s. i wówczas opowiadano się za tym, że niewypłacalność spółdzielni to przypadek nadmiernego zadłużenia¹³. Ten kierunek wykładni przeważa także współcześnie¹⁴.

Kolejnym zagadnieniem, które pojawia się na tle art. 130 § 1-2 pr. spółdz., istniejącym także pod rządem ustawy z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach, jest spór o to, czy podstawą ogłoszenia upadłości spółdzielni jest wyłącznie stan finansowy spółdzielni, o którym mowa w art. 130 § 2 pr. spółdz.¹⁵, czy też stanowi ono tylko jedną z podstaw normatywnych upadłości spółdzielni obok tych wynikających z prawa upadłościowego, czyli niewypłacalności rozumianej jako utrata zdolności do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych (art. 10, art. 11 ust. 1-1a pr. up. w zw. z art. 137 pr. spółdz.) oraz jako stan, w którym zobowiązania pieniężne przekraczają wartość majątku upadłego (art. 11 ust. 2 pr. up.)¹⁶. Przychylić się należy do poglądu zakładającego, że utrata zdolności do wykonywania

¹³ S. Wróblewski, *Ustawa...*, s. 119; W. Siedlecki, *Ustawa o spółdzielniach*, Kraków 1947, s. 70-71; R. Bierzanek, *Zarys prawa spółdzielczego*, Łódź 1948, s. 69-70.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 15 maja 2014 r., III UK 156/13, LEX nr 1463673; wyrok SN z dnia 15 lipca 2011 r., I UK 325/10, OSNP 2012, nr 17-18, poz. 223; M. Gersdorf, [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 1985, s. 208; P. Zakrzewski, *Upadłość spółdzielni*, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 415; K. Kryła-Cudna, [w:] *Prawo spółdzielcze i mieszkaniowe. Komentarz*, red. K. Osajda, (seria *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. 6a), Warszawa 2018, art. 130 pr. spółdz., nb 1.

¹⁵ L. Stecki, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 1987, s. 129; A. Jedliński, *Członkostwo w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej*, Warszawa 2002, s. 267; A. Jedliński, G. Bierecki, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe - zarys systemowego ujęcia*, Sopot 2002, s. 74-76; R. Szarek, *Przesłanki ogłoszenia upadłości*, „*Radca Prawny*” 1999, nr 6, s. 56 n.; P. Bielski, *Podstawy ogłoszenia upadłości spółdzielni w prawie polskim (uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 1998 r. - III CKN 398/98)*, „*Przegląd Prawa Handlowego*” 2001, nr 2, s. 40; wyrok SN z dnia 15 lipca 2011 r., I UK 325/10; wyrok SN z dnia 15 maja 2014 r., III UK 156/13.

¹⁶ Uchwała SN z dnia 4 grudnia 1998 r., III CKN 398/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 115; postanowienia SN z dnia 10 maja 1999 r., II CKN 167/99, „*Wokanda*” 1999, nr 7, s. 10; P. Zakrzewski, *Upadłość...*, s. 416; S. Gurgul, *Upadłość spółdzielni mieszkaniowej, dewelopera i towarzystwa budownictwa społecznego. Komentarz*, Warszawa 2012, art. 130 pr. spółdz., nb 2; P. Pogonowski, *Upadłość spółdzielni - podstawowe problemy prawne*, [w:] *Iustitia civitatis fundamentum. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wiesława Chrzanowskiego*, red.

wymagalnych zobowiązań pieniężnych jest także przesłanką ogłoszenia upadłości spółdzielni (art. 10 i art. 11 ust. 1–1a pr. up. w zw. z art. 137 pr. spółdz.). O ile bowiem art. 130 § 4 pr. spółdz. łączy wystąpienie przez zarząd spółdzielni do sądu z wnioskiem o ogłoszenie upadłości ze stanem niemożności zaspokojenia wszystkich zobowiązań przez ogół aktywów spółdzielni, to wystąpienie przez wierzyciela spółdzielni z takim wnioskiem nie wiąże się z tym stanem. Oznacza to, że wierzyciel może wystąpić z wnioskiem o ogłoszenie upadłości spółdzielni, opierając się na art. 10 i art. 11 ust. 1–1a pr. up. w zw. z art. 137 pr. spółdz.

Natomiast zastosowanie wobec spółdzielni przesłanki z art. 11 ust. 2 pr. up., tj. że zobowiązania pieniężne przekraczają wartość majątku upadłego, jest wyłączone przez istnienie szczególnej przesłanki z art. 130 § 2 w zw. z art. 137 pr. spółdz., tj. że ogólna wartość aktywów spółdzielni nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań. Pomimo tego, że treści tych przesłanek jest różna, to realizują one taki sam cel, dlatego art. 11 ust. 2 pr. up. nie znajdzie zastosowania do upadłości spółdzielni jako przepis ogólny. Zastrzec jednak należy krytyczną ocenę art. 130 § 2 pr. spółdz. Jest on bardziej restrykcyjnie ujęty w porównaniu z art. 11 ust. 2 pr. up., a tym samym mamy do czynienia z nieuzasadnioną dyskryminacją spółdzielni wobec innych przedsiębiorców.

W tym kontekście należy wytknąć brak precyzji terminologicznej występującej w art. 10 i art. 11 ust. 1–2 pr. up. Przejawia się ona w tym, że pojęcie „niewypłacalność” (*sensu largo*) ma dwa wskazane wcześniej znaczenia – niewypłacalności *sensu stricto* oraz nadmiernego zadłużenia. Niemiecka ustawa dnia z 5 października 1994 r. o postępowaniu upadłościowym posługuje się dwiema przesłankami materialnymi upadłości – niewypłacalnością (*Zahlungsunfähigkeit* – § 17 ust. 1 niemieckiej ustawy o postępowaniu upadłościowym; InsO¹⁷), będącą odpowiednikiem art. 11 ust. 1 pr. up. oraz nadmiernego zadłużenia (*Überschuldung* – § 19 ust. 1 InsO), którego treść pokrywa się z art. 11 ust. 2 pr. up. W piśmiennictwie dostrzega się potrzebę posługiwania terminami „niewypłacalność” i „nadmierne zadłużenie” w kontekście przesłanek upadłości¹⁸. *De lege ferenda* należałoby postulować wprowadzenie do polskiego prawa upadłościowego takich czytelnych, oddzielnych przesłanek materialnych upadłości.

3.2. Uchwała walnego zgromadzenia o dalszym istnieniu spółdzielni lub o upadłości spółdzielni

Wystąpienie przesłanki nadmiernego zadłużenia w myśl ogólnego art. 11 ust. 2 pr. up. stanowi podstawę do ogłoszenia upadłości przez sąd. Jednakże ziszczenie się wobec spółdzielni podobnie sformułowanej przesłanki z art. 130 § 2 pr. spółdz. powoduje inny skutek,

H. Cioch, A. Dębiński, J. Chaciński, Lublin 2003, s. 101; M. Stepnowska-Michaluk, Likwidacja spółdzielni, Sopot 2009, s. 307; K. Kryła-Cudna, [w:] Prawo..., art. 130 pr. spółdz., nb. 1.

¹⁷ Niemiecka ustawa z dnia 5 października 1994 r. o postępowaniu upadłościowym, Bundes Gesetzblatt (Federalny Dziennik Ustaw). I S. 866.

¹⁸ Zob. F. Zedler, Zarys prawa upadłościowego, Warszawa 2016, s. 35–36.

mianowicie obowiązek zarządu niezwłocznego zwołania walnego zgromadzenia w przedmiocie dalszego istnienia spółdzielni, jeżeli walne zgromadzenie wskaże środki umożliwiające wyjście ze stanu niewypłacalności lub postawienia jej w stan upadłości. Jest to szczególne rozwiązanie, które w założeniu ma zapobiegać postawieniu spółdzielni w stan upadłości. Nie ma ono zastosowania w przypadku wystąpienia niewypłacalności *sensu stricto* (art. 10 i art. 11 ust. 1–1a pr. up. w zw. z art. 137 pr. spółdz.), a także wówczas, gdy spółdzielnia znajduje się w likwidacji (zob. art. 131 pr. spółdz.). Nie jest także przeszkodą do złożenia wniosku do sądu o ogłoszenie upadłości przez wierzyciela oraz orzeczenia upadłości przez sąd (art. 132 pr. spółdz.).

Pojęcie niezwłocznego zwołania przez zarząd walnego zgromadzenia należy interpretować przy uwzględnieniu przepisów i postanowień statutu o zwoływaniu walnego zgromadzenia, zasad słuszności i ustalonych zwyczajach (art. 40, art. 89 § 1 pr. spółdz., art. 345 k.c.). Chodzi zatem o termin niezwłoczny w toku normalnego biegu spraw w świetle zasad słuszności i zwyczajów. Poglądy odmienne zakładają, że „niezwłocznie” oznacza w ciągu dwóch tygodni albo w terminie trzydziestu dni, co stanowi nawiązanie do art. 21 ust. 1 pr. up.¹⁹ Taka wykładnia pojęcia „niezwłocznie” wydłużałaby nadmiernie procedurę ogłoszenia upadłości spółdzielni.

Odwrócenie stanu nadmiernego zadłużenia może nastąpić w drodze zmiany statutu, która podwyższy wartość lub liczbę udziałów obowiązkowych w powiązaniu z ich niezwłoczną wpłatą dokonaną przez członków²⁰. Nie doprowadzi do tego natomiast wcześniejsze wniesienie przez członków wpłat na udziały zadeklarowane²¹. Z punktu widzenia spółdzielni są to niewymagalne wierzytelności uwzględnione już jako składnik majątkowy spółdzielni w sprawozdaniu finansowym. Spółdzielnia nie dysponuje zatem wieloma środkami, po które mogłaby sięgnąć w celu odwrócenia jej niewypłacalności.

3.3. Wniosek zarządu, likwidatora lub wierzyciela do sądu o ogłoszenie upadłości spółdzielni

Jeżeli walne zgromadzenie postanowi o postawieniu spółdzielni w stan upadłości, to zarząd musi niezwłocznie wystąpić do sądu z wnioskiem o ogłoszenie upadłości (art. 130 § 4, art. 131 pr. spółdz.)²². Ten sam obowiązek zarządu powstanie w razie podjęcia przez walne

¹⁹ Zob. wyrok NSA z dnia 31 października 2012 r., II FSK 550/11, LEX nr 1233679; wyrok SA w Szczecinie z dnia 7 października 2014 r., III AUa 58/14, LEX nr 1659125; K. Kryła-Cudna, [w:] Prawo..., art. 130 pr. spółdz., nb 3. Por. częściowo krytycznie M. Stepnowska-Michaluk, *Likwidacja...*, s. 308, przyp. 926.

²⁰ M. Gersdorf, [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo...* (1985), s. 208; S. Gurgul, *Upadłość...*, art. 130 pr. spółdz., nb 10

²¹ Przeciwnie S. Gurgul, *Upadłość...*, art. 130 pr. spółdz., nb 10; K. Kryła-Cudna, [w:] *Prawo...*, art. 130 pr. spółdz., nb 3.

²² Orzeczenie SN z dnia 28 grudnia 1934 r., C II 291/34, OSP 1935, poz. 639; wyrok SN z dnia 19 maja 2010 r., I CSK 480/09, OSNC 2010, nr 12, poz. 169; wyrok SA w Lublinie z dnia 3 kwietnia 2013 r., III AUa 174/13, LEX nr 1298962; S. Gurgul, *Upadłość...*, art. 130 pr. spółdz., nb 9; P. Pogonowski, *Upadłość...*, s. 103; A. Stefaniak, *Komentarz do ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych*, [w:] *Prawo spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach*

zgromadzenie uchwały o dalszym istnieniu spółdzielni, niewskazującej zarazem środków umożliwiających wyjście spółdzielni ze stanu nadmiernego zadłużenia (art. 130 § 3, art. 42 § 2 pr. spółdz.). Taka uchwała będzie zawsze nieważna. Wspomniany obowiązek ciąży na zarządzie także wówczas, gdy walne zgromadzenie podejmie uchwałę o dalszym istnieniu spółdzielni oraz wskaże środki konieczne do wyjścia ze stanu niewypłacalności, ale nie uda się tej uchwały zrealizować.

Co oznacza termin niezwłocznego zgłoszenia do sądu przez zarząd wniosku o ogłoszenie upadłości, należy ustalić z uwzględnieniem zasad słuszności i zwyczaju (art. 354 k.c.), czyli chodzi o najszybszy termin, w którym w toku normalnych czynności przy uwzględnieniu wymaganej staranności, słuszności i dobrych zwyczajów zarząd może wywiązać się z obowiązku. Termin ten zaczyna biec od dnia podjęcia uchwały. Według odmiennego, przeważającego poglądu chodzi tu o termin dwutygodniowy²³. Jeżeli natomiast uchwała walnego zgromadzenia przewidywała dalsze istnienie spółdzielni, to zarząd nie może wystąpić z wnioskiem o ogłoszenie jej upadłości²⁴. Zaniechanie wykonania tego obowiązku skutkuje odpowiedzialnością odszkodowawczą członków zarządu wobec wierzycieli spółdzielni (art. 415 k.c.). Z wnioskiem takim może także wystąpić każdy z członków zarządu, choćby zarząd był wieloosobowy i obowiązywała reprezentacja łączna (art. 20 ust. 2 pkt 2 pr. up.).

Jeżeli spółdzielnia jest w stanie likwidacji, to powyższy obowiązek wystąpienia z wnioskiem do sądu o ogłoszenie upadłości spółdzielni ciąży na likwidatorze niezwłocznie po stwierdzeniu niewypłacalności, a więc bez uchwały walnego zgromadzenia o ogłoszenie upadłości (art. 131 pr. spółdz.)²⁵. Z przepisu wynika, że obowiązek taki może skutecznie wykonać każdy z likwidatorów, choćby było ich kilku.

Uchwała walnego zgromadzenia o dalszym istnieniu spółdzielni i wskazująca środki umożliwiające wyjście spółdzielni ze stanu niewypłacalności nie jest przeszkodą do złożenia przez wierzyciela wniosku do sądu o ogłoszenie upadłości. Nie jest ona także przeszkodą dla sądu o postawieniu spółdzielni w stan upadłości na wniosek wierzyciela (art. 132 pr. spółdz.).

Przesłankami negatywnymi postanowienia sądu o ogłoszeniu upadłości spółdzielni są (łącznie): zaprzestanie działalności przez spółdzielnię, majątek niewystarczający na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego oraz brak zgody wierzycieli na ich pokrycie (art. 133 pr. spółdz.). Jest to podyktowane całkowitą niemożnością zrealizowania celu upadłości, tj. choćby częściowego zaspokojenia wierzycieli. W tym przypadku nastąpi wykreślenie

mieszkaniowych. Komentarz, Warszawa 2014, s. 226–227; K. Kryła-Cudna, [w:] Prawo..., art. 130 pr. spółdz., nb 2.

²³ H. Popiołek, Z problematyki upadłości spółdzielni, „Palestra” 1963, nr 10, s. 39 (autor wspomina o terminie nie dłuższym niż dwa tygodnie); S. Gurgul, Upadłość..., art. 130 pr. spółdz., nb 11; P. Pogonowski, Upadłość..., s. 103; M. Stepnowska-Michaluk, Likwidacja..., s. 309.

²⁴ Wyrok WSA w Lublinie z dnia 30 stycznia 2013 r., I SA/Lu 884/12, LEX nr 1348429; wyrok WSA w Szczecinie z dnia 6 lutego 2013 r., I SA/Sz 1060/12, LEX nr 1277909.

²⁵ M. Gersdorf, [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, Prawo... (1985), s. 208; S. Gurgul, Upadłość..., art. 131 pr. spółdz., nb 2; M. Stepnowska-Michaluk, Likwidacja..., s. 309; K. Kryła-Cudna, Prawo..., art. 131 pr. spółdz., nb 2.

spółdzielni z Krajowego Rejestru Sądowego bez przeprowadzania postępowania upadłościowego (i likwidacyjnego) na wniosek Krajowej Rady Spółdzielczej i wierzycieli. Majątek spółdzielczy przeznaczony na cele wskazane w uchwale ostatniego walnego zgromadzenia albo na cele spółdzielcze, albo społeczne²⁶

3.4. Materialnoprawne skutki ogłoszenia upadłości

Ogłoszenie upadłości przez sąd wywołuje szereg skutków przewidzianych w ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe, np. obowiązek wydania przez upadłego majątku syndykowi, powstanie masy upadłości, której składnikami jest zasadniczo majątek upadłego, objęcie przez syndyka zarządu masą upadłości. Nie pozbawia ono jednak zdolności prawnej oraz zdolności do czynności prawnych (art. 185 ust. 2 pr. up. w zw. z art. 137 pr. spółdz.), a tym samym spółdzielnia zachowuje osobowość prawną. Organy spółdzielni mogą realizować te kompetencje, które nie pozostają w sprzeczności z treścią i celem prawa upadłościowego, w szczególności zarząd może nadal prowadzić i reprezentować spółdzielnię w zakresie niezwiązanym z zarządzeniem masą upadłości (art. 57 pr. up. w zw. z art. 137 pr. spółdz., zob. jednak art. 433 pkt 1 w zw. z art. 441a ust. 4 pr. up.).

Po ogłoszeniu upadłości następuje realizacja odpowiedzialności członków za zobowiązania spółdzielni. Wpłacone już przez członków udziały wniesione stanowią masę upadłości, która służy do zaspokojenia wierzycieli. Niewniesiona jeszcze przez członków część udziałów w przypadku, w którym członkowie dokonywali wpłat w ratach, także będzie stanowić część masy upadłości po dokonaniu wpłaty. W myśl art. 135 pr. spółdz. na żądanie syndyka członkowie niezwłocznie uiszczają niewpłaconą jeszcze część udziału. Celem przepisu jest zwiększenie „funduszu udziałowego przez zrealizowanie wszystkich aktywów spółdzielni, aby mogła się ona wywiązać ze swoich zobowiązań wobec wierzycieli w najszerszym zakresie”²⁷. Przepis ten dotyczy nie tylko aktualnych, ale także byłych członków spółdzielni, jeżeli postępowanie upadłościowe zostało wszczęte w ciągu roku od dnia, w którym członek przestał należeć do spółdzielni. Mają więc oni obowiązek dokonania na żądanie syndyka niezwłocznej wpłaty (niewpłaconej) części udziału, a tym bardziej jego całości (art. 135 w zw. z art. 19 § 2, art. 28 pr. spółdz.). Przepis art. 135 pr. spółdz. jest przepisem szczególnym wobec art. 311 ust. 1 pr. up., który przewiduje, że syndyk likwidując masę upadłości, ściąga wierzytelności od dłużników upadłego. Przeważa pogląd, że roszczenie o uiszczenie niewpłaconej części

²⁶ M. Gersdorf, [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, Prawo... (1985), s. 210; S. Gurgul, Upadłość..., art. 133 pr. spółdz., nb 2; M. Stepnowska-Michaluk, Likwidacja..., s. 312.

²⁷ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 10 czerwca 1998 r., III CZP 18/98, OSNC 1998, nr 12, poz. 216.

udziałów staje się wymagalne z momentem ogłoszenia upadłości,²⁸ a nie z momentem zgłoszenia takiego żądania przez syndyka²⁹. Po ukończeniu postępowania upadłościowego syndyk upadłości ma obowiązek wystąpić do sądu rejestrowego z wnioskiem o wykreślenie spółdzielni z Krajowego Rejestru Sądowego (art. 136 pr. spółdz.). Za moment ukończenia postępowania upadłościowego przyjmuje się chwilę uprawomocnienia się postanowienia sądu stwierdzającego zakończenie postępowania z powodu wykonania ostatecznego planu podziału funduszy spółdzielni (art. 368 pr. up. w zw. z art. 137 pr. spółdz.). Oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 pr. up. albo umorzenie postępowania upadłościowego w oparciu o art. 361 pr. up. powoduje, że art. 136 pr. spółdz. nie znajdzie zastosowania³⁰.

4. Odpowiedzialność dodatkowa członków kas za ich zobowiązania

4.1. Przesłanka upadłości kas, a dodatkowa odpowiedzialność członków

Artykuł 74k ust. 1 u.skok określa przesłankę upadłości kasy. W przypadku, w którym aktywa kasy nie wystarczają na zaspokojenie jej zobowiązań, Komisja Nadzoru Finansowego może wystąpić do sądu z wnioskiem o ogłoszenie upadłości kasy (art. 74k ust. 1 w zw. z art. 62c ust. 4 u.skok). Przesłanka ta jest więc sformułowana podobnie do tej z art. 130 § 2 pr. spółdz. z tą różnicą, że dotyczy kasy, a uprawniona do wystąpienia do sądu ze stosownym wnioskiem jest Komisja Nadzoru Finansowego. Przesądza to o tym, że jest to regulacja szczególna wobec ogólnego art. 130 § 1-2 pr. spółdz. Przepisy te nie znajdują zastosowania do upadłości kasy³¹. To samo dotyczy art. 130 § 2-4, art. 131-133 pr. spółdz.³²

Powstaje kolejne pytanie o przesłanki upadłości kas, a mianowicie, czy są nimi także przesłanki wynikające z art. 10, art. 11 ust. 1-1a oraz art. 11 ust. 2 pr. up., tj. niewypłacalność *sensu stricto* i nadmierne zadłużenie kasy. Druga z tych przesłanek pokrywa się niemal z art. 74k ust. 1 u.skok, wobec czego jako przesłanka z przepisu ogólnego nie znajdzie zastosowania do kas. Wydaje się, że także niewypłacalność *sensu stricto* nie znajdzie zastosowania w odniesieniu do kas ze względu na wykładnię celowościową. Ponieważ działalność kas została poddana

²⁸ M. Gersdorf, [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, Prawo... (1985), s. 211; S. Gurgul, Upadłość..., art. 135 pr. spółdz., nb 1; P. Pogonowski, Upadłość..., s. 108; M. Stepnowska-Michaluk, Likwidacja..., s. 313; K. Kryla-Cudna, [w:] Prawo..., art. 135 pr. spółdz., nb 1.

²⁹ P. Zakrzewski, Upadłość..., s. 419.

³⁰ M. Gersdorf, [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, Prawo... (1985), s. 211; S. Gurgul, Upadłość..., art. 136 pr. spółdz., nb 1; K. Kryla-Cudna, [w:] Prawo..., art. 136 pr. spółdz., nb 1.

³¹ J. Jakubecki, [w:] J. Jakubecki, F. Zedler, Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, Warszawa 2010, art. 426 pr. up., nb 7; S. Gurgul, Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, Warszawa 2011, art. 426 pr. up., nb 13; P. Zakrzewski, Przejęcie, likwidacja, upadłość kas, [w:] A. Herbet, S. Pawłowski, P. Zakrzewski, Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Komentarz, Warszawa 2014, s. 463. Por. K. Kohutek, [w:] Prawo bankowe, t. 2, Komentarz do art. 92a-194, red. F. Zoll, Kraków 2005, s. 673.

³² P. Zakrzewski, Przejęcie..., s. 463.

regulacji nadzorczej realizowanej przez Komisję Nadzoru Finansowego, to wyłączyć należy ogólne przesłanki ogłoszenia upadłości³³. Pierwowzorem art. 74k ust. 1 u.skok jest art. 158 Prawa bankowego³⁴, który wcześniej stał się już podstawą podobnego sporu o dopuszczalność odwołania się do przesłanek upadłości z art. 10, art. 11 ust. 1–2 pr. up.³⁵ W myśl art. 441a ust. 1 pr. up. wniosek o upadłość kasy może zgłosić tylko Komisja Nadzoru Finansowego albo Bankowy Fundusz Gwarancyjny.

Zauważyć należy, że ustawodawca regulując przesłankę upadłości kasy w art. 74k ust. 1 u.skok, nie zróżnicował jej w zależności od tego, czy w kasie występuje, czy nie występuje odpowiedzialność dodatkowa (art. 26 ust. 3 u.skok). Tymczasem wydaje się, że powinno to stanowić naturalną konsekwencję przyjęcia w statucie odpowiedzialności dodatkowej członków. Jednym z celów art. 26 ust. 3 u.skok oraz skutkiem jego zastosowania jest wzmocnienie stabilności finansowej kasy. Przykład art. 86 ust. 3–4 u.s., który modyfikował przesłankę upadłości, jaką było nadmierne zadłużenie, w ten sposób, że odnoszono je nie tylko do majątku spółdzielni, ale także do pewnego zakresu odpowiedzialności dodatkowej członków, pokazuje, że związek między dodatkową odpowiedzialnością a rozumieniem przesłanki nadmiernego zadłużenia jest uzasadniony. Inna sprawa, że zakres odpowiedzialności dodatkowej członka został znacząco ograniczony – jedynie do podwójnej wysokości udziału, a tym samym nie może mieć dużego wpływu na wzmocnienie stabilności finansowej kasy, a pośrednio na przeciwdziałanie powstania stanu „nadmiernego zadłużenia”. Pomimo tego widać, że ustawodawca nie określił w sposób przemyślany granic dodatkowej odpowiedzialności członka oraz pominął kwestię powiązania tej odpowiedzialności z rozumieniem przesłanki nadmiernego zadłużenia, przez co instytucja odpowiedzialności dodatkowej nie stała się efektywna.

Zauważyć także trzeba niezdecydowanie samego ustawodawcy co do zasadności stosowania instytucji dodatkowej odpowiedzialności. Zanim pojawiała się ona w art. 26 ust. 3 u.skok, występowała w art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających³⁶. Przepis ten przewidywał: „Odpowiedzialność udziałowców za straty powstałe w banku może zostać podniesiona w statucie banku do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów”. Przepis ten został jednak szybko uchylony przez art. 1 pkt 8 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy

³³ P. Zakrzewski, *Przejęcie...*, s. 463; S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne*. Komentarz, Warszawa 2020, art. 441a pr. up., nb 2 oraz art. 426 pr. up., nb 4.

³⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1896 ze zm.) – dalej „pr. bank.”.

³⁵ Za stosowaniem art. 10, 11 ust. 1–2 pr. up. – K. Kohutek, [w:] *Prawo...*, s. 671; J. Jakubecki, [w:] J. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo...*, art. 426 pr. up., nb 6; L. Mazur, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2008, art. 158 pr. bank., nb 2. Przeciwno: M. Bączyk, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. E. Fojcik-Mastalska, Warszawa 2002, s. 661; B. Smykła, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 158 pr. bank., nb 1; B. Paxford, [w:] *Prawo bankowe*, red. H. Gronkiewicz-Waltz, Warszawa 2013, art. 158 pr. bank., nb 1; zob. też postanowienie SA w Warszawie z dnia 13 stycznia 1999 r., I ACa 92/98, „Biuletyn Informacji Prawnej” 1999, nr 3, s. 29.

³⁶ Dz.U. Nr 119, poz. 1252 ze zm. – dalej: „u.f.b.s.”.

o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających oraz niektórych innych ustaw³⁷.

4.2. Dodatkowa odpowiedzialność członków – dopłata

Oszczędna treść art. 26 ust. 3 u.skok przewidującego, że „odpowiedzialność członków kas za straty powstałe w kasie, może zostać podwyższona w statucie kasy do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów” rodzi szereg pytań.

Powstaje, jak należy rozumieć, „podwyższenie odpowiedzialności do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów”. Członek kasy nadal uczestniczy w myśl art. 19 § 2 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok w pokrywaniu strat kasy wniesionymi do niej udziałami, ale jego odpowiedzialność za straty w kasie rozszerza się oraz zmienia się sposób uczestniczenia członka w tej odpowiedzialności. Ponosi on dodatkową odpowiedzialność za zobowiązania kasy majątkiem osobistym do wysokości wpłaconych udziałów. Łączna wysokość jego odpowiedzialności za straty kasy sięga więc podwójnej wysokości wpłaconych udziałów (art. 26 ust. 3 u.skok). Nie dochodzi zatem do zmiany art. 19 § 2 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok przez art. 26 ust. 3 u.skok, ponieważ członek kasy nadal odpowiada za jej straty wniesionymi udziałami. Zmiana polega na pojawieniu się nowego sposobu uczestniczenia w pokrywaniu strat oraz wyższej połączonej odpowiedzialności.

Odpowiedzialność ustawowa z art. 19 § 2 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok ma te same funkcje co odpowiedzialność dodatkowa, ale ta ostatnia różni się od tej pierwszej sposobem, w jakim członek uczestniczy w pokrywaniu strat oraz momentem powstania tej odpowiedzialności członków kas. Z art. 26 ust. 2 u.skok wynika, że ma to miejsce dopiero po tym, jak fundusz zasobowy i udziałowy zostały już przeznaczone na pokrycie straty bilansowej kasy. Innymi słowy tak długo, jak istnieją te fundusze, kasa nie może wezwać członków do ponoszenia dodatkowej odpowiedzialności. Tę cechę tej odpowiedzialności oddaje dobrze jej nazwa „dodatkowa”. Występowała ona także na tle art. 14 ust. 2 u.s. Ponadto jest to odpowiedzialność dodatkowa także w tym sensie, że ma ona miejsce tylko wówczas, gdy członkowie kasy podwyższą ją w statucie kasy.

Odpowiedzialność dodatkowa członka kasy nie pozostaje w sprzeczności z art. 19 § 3 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok. Przepis ten ma bowiem na celu wyłączenie możliwości dochodzenia roszczeń względem konkretnych członków spółdzielni przez poszczególnych wierzycieli. Powołana regulacja nie eliminuje natomiast odpowiedzialności członków

³⁷ Dz.U. poz. 1166.

względem samej kasy, za powstałe straty. Istotą art. 19 § 3 pr. spółdz. jest zatem bezpośrednia odpowiedzialność członków kasy wobec kasy, a nie wobec wierzycieli³⁸.

Mając na uwadze cele (wzmocnienie stabilności finansowej kasy oraz zaspokojenie wierzycieli kasy) oraz treść art. 26 § 3 u.skok, można dojść do następujących wniosków. Po pierwsze, w części przewyższającej wysokość udziałów wniesionych do kasy musi chodzić o odpowiedzialność opierającą się na majątku osobistym członka, ponieważ nie ma innego źródła, na którym mogłaby ona się opierać. Po drugie zakładając, że pojęcia odpowiedzialności i długu występują łącznie, to członek kasy jest dłużnikiem osobistym kasy do wysokości wyznaczonej przez wniesione do kasy udziały. Kasa jest zatem wierzycielem, który może żądać od dłużnika – członka kasy świadczenia celowego, przeznaczonego na zaspokojenie straty bilansowej kasy. Ma ono postać świadczenia pieniężnego, ponieważ ma służyć zaspokojeniu wierzycieli kasy. Świadczenie to można określić mianem „dopłaty”³⁹ wzorując się na art. 58 ust. 2, art. 93 ust. 2 u.s., które normowały taką instytucję o celach i treści podobnych do art. 26 ust. 3 u.skok. Nie jest to jednak dopłata w rozumieniu art. 177 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych⁴⁰.

4.3. Wnoszenie dopłat przez członków kas po ogłoszeniu upadłości kasy

Po ogłoszeniu upadłości kasy żaden przepis szczególny nie reguluje zasad wywiązywania się członków kasy z obowiązku wnoszenia dopłat w ramach ciężającej na nich odpowiedzialności dodatkowej. Odmiennie rzecz przedstawiała się w art. 93 ust. 2 u.s., który przewidywał w przypadku, w którym majątek upadłej spółdzielni nie wystarczał na pokrycie roszczeń wierzycieli, obowiązek dokonania przez zarządcę upadłości (syndyka) obrachunku dopłat, którą członkowie mają wnieść na pokrycie niedoboru w ramach odpowiedzialności dodatkowej. Celem obrachunku było ustalenie stopnia, w jakim członkowie obowiązani będą wnieść dopłaty, mając na uwadze rozmiar niedoboru.

Brak podobnego przepisu stanowił, jak można sądzić, przyczynę następującego sporu, „czy syndykowi masy upadłości kasy przysługuje roszczenie wobec członków kasy o pokrycie straty bilansowej kasy wyłącznie na podstawie statutu uchwalonego w trybie art. 26 ust. 3 u.skok, przewidującego podwyższoną odpowiedzialność członków za straty powstałe w kasie do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, bez podjęcia, przed ogłoszeniem upadłości kasy, przez walne zgromadzenie uchwały w sprawie sposobu pokrycia straty zgodnie z art. 38

³⁸ Zob. uzasadnienie postanowienia SO w Białymstoku z dnia 26 kwietnia 2019 r., II Ca 1103/18, LEX nr 2667674.

³⁹ P. Zakrzewski, *Przejęcie...*, s. 215; uchwała SN z dnia 12 grudnia 2019 r., III CZP 42/19, OSNC 2020, nr 9, poz. 68.

⁴⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1526 ze zm.

§ 1 pkt 4 pr. spółdz.”. Sądy powszechne podzieliły się w odpowiedzi na postawione pytanie⁴¹, a piśmiennictwo wypowiedziało się przeciwko⁴². Ujmując powyższe zagadnienie inaczej, sprowadza się ono do rozstrzygnięcia – zdaniem orzecznictwa – tego, czy powstanie straty bilansowej w oparciu o postanowienia statutu przyjęte w trybie art. 26 ust. 3 u.skok stanowi samoistną przesłankę odpowiedzialności członków kasy w podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, również po ogłoszeniu upadłości kasy, wobec czego syndyk może na tej podstawie skutecznie domagać się od członków kasy uzupełnienia straty, czy przeciwnie i aby taka odpowiedzialność powstała, niezbędna jest uchwała walnego zgromadzenia w przedmiocie sposobu pokrycia strat (art. 38 § 1 pkt 4 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok).

Sąd Najwyższy odnosząc się do pytania postawionego przez SO w Białymstoku, uznał, w mojej ocenie nietrafnie, że: „Syndykowi masy upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej nie przysługuje roszczenie wobec członków kasy o pokrycie straty bilansowej kasy w oparciu o postanowienia statutu przyjęte na podstawie art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych [...], wprowadzające podwyższoną odpowiedzialność członków za straty powstałe w kasie do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, jeżeli przed ogłoszeniem upadłości kasy walne zgromadzenie (zebranie przedstawicieli) nie podjęło uchwały o pokryciu w ten sposób straty (art. 38 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze [...])”⁴³.

Rozstrzygnięcie postawionego wyżej zagadnienia w mniejszym stopniu zależy od kierunku wykładni fragmentarycznie uregulowanej instytucji dopłat z art. 26 ust. 3 u.skok, a opiera się na ocenie zakresu zastosowania art. 38 § 1 pkt 4 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok oraz kompetencji syndyka. Przede wszystkim rozdzielić należy dwa przypadki, w których może wystąpić odpowiedzialność dodatkowa członków. Pierwszym z nich jest wystąpienie straty bilansowej kasy w okresie zwykłej jej działalności. Wówczas niezbędna jest uchwała o sposobie pokrycia powstałej straty bilansowej kasy ze względu na to, że powinna ona określać, z jakich funduszy kasy i w jakim zakresie strata będzie pokryta (zob. art. 90 § 1

⁴¹ Za odpowiedź pozytywną wypowiedziały się: SO w Suwałkach w uzasadnieniu wyroku z dnia 29 stycznia 2019 r., II Ca 497/18; SR w Zambrowie w uzasadnieniu wyroku z dnia 8 listopada 2018 r., IC 365/18; SR w Wyszakowie w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 listopada 2018 r., IC546/18. Przeciwno: SR w Bielsku Podlaskim w uzasadnieniu wyroku z dnia 21 grudnia 2018 r., IC 1239/18; SR w Białymstoku w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 października 2018 r., IC 2180/18; SR dla Warszawy Pragi-Północ w uzasadnieniu wyroku z dnia 29 listopada 2018 r., IC 22391/18; SO w Katowicach w uzasadnieniu wyroku z dnia 13 listopada 2018 r., III Ca 190/18, k. 155-159; SO w Ostrołęce w uzasadnieniu wyroku z dnia 23 stycznia 2019 r., I Ca 419/18.

⁴² Przeciwno J. Skoczek, Źródła obowiązku dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej, [w:] *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu. Księga poświęcona pamięci Profesora Adama Jedlińskiego*, red. P. Zakrzewski, D. Bierecki, Sopot 2019, s. 286; R. Adamus, Zagadnienie odpowiedzialności za straty bilansowe członków spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej w upadłości, [w:] *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu. Księga poświęcona pamięci Profesora Adama Jedlińskiego*, red. P. Zakrzewski, D. Bierecki, Sopot 2019, s. 36; R. Adamus, Czy syndyk spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej może dochodzić od jej członków uzupełnienia straty bilansowej?, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2018, nr 3, s. 36-44; M. Mozdzeń, J. Juszczyk-Posiła, Podwójna odpowiedzialność członków upadłych SKOK-ów. Obowiązki syndyka masy upadłości w zakresie dochodzenia roszczeń z tego tytułu, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2018, nr 4, s. 31-37.

⁴³ Uchwał SN z dnia 12 grudnia 2019 r., III CZP 42/19.

pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok). Jeżeli zostaną wyczerpane fundusze własne na pokrycie straty bilansowej, to uchwała może przewidywać także, w jakim zakresie członkowie kasy będą zobowiązani wnieść dopłaty. Strata bilansowa nie zostanie pokryta więc z mocy prawa, ale konieczna jest wspomniana uchwała. Uchwała taka jednak nie wpływa na to, w jakim zakresie członkowie ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania kasy. Ten bowiem wynika z art. 19 § 2 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok względnie uzupełniająco z art. 26 ust. 3 u.skok.

Jeżeli jednak kasa znalazła się w stanie upadłości, to uchwała walnego zgromadzenia o sposobie pokrycia straty bilansowej jest bezprzedmiotowa, ponieważ celem postępowania upadłościowego jest zaspokojenie wierzycieli w największym zakresie (art. 2 ust. 1 pr. up.), a nie pokrycie straty bilansowej kasy. Nawet jeżeli walne zgromadzenie podjęłoby przed ogłoszeniem upadłości kasy uchwałę o sposobie pokrycia straty bilansowej, to można mieć wątpliwość, czy miałaby ono nadal znaczenie po tej dacie, skoro syndyk obejmuje majątek upadłego i zarządza nim z należytą starannością, w sposób umożliwiający optymalne wykorzystanie majątku upadłego w celu zaspokojenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu (art. 173, 179 pr. up. w zw. z art. 137 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok). Uchwała walnego zgromadzenia o sposobie pokrycia straty bilansowej po tym, jak ogłoszono upadłość kasy, nie jest możliwa, bo dotyczy ona masy upadłości (art. 77 ust. 1 pr. up. w zw. z art. 137 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok).

Pozwala to sformułować wniosek, że prawo spółdzielcze (zob. art. 38 § 1 pkt 4, art. 90, art. 130–137, pr. spółdz. w zw. z art. 2, art. 26 ust. 3 u.skok) nie reguluje w sposób szczególnie kompetencji syndyka, procedury ściągnięcia przez niego od członków kasy wierzytelności wynikających z przyjętej w statucie ich rozszerzonej odpowiedzialności za straty kasy, a określa jedynie jej maksymalny zakres – do podwójnej wysokości udziałów. Właściwe w tym zakresie są przepisy ustawy – Prawo upadłościowe.

Zgodnie z art. 91 pr. up. w zw. z art. 137 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok zobowiązania pieniężne upadłego, których termin płatności świadczenia jeszcze nie nastąpił, stają się wymagalne z dniem ogłoszenia upadłości.

Z kolei z art. 331 w zw. z art. 173 i art. 144 pr. up. wynika zarówno obowiązek, jak i uprawnienie syndyka do dochodzenia od członków roszczeń, których przedmiotem są dopłaty istniejące w granicach przyjętej w statucie kasy odpowiedzialności dodatkowej członków. Skoro więc członkowie odpowiadają za straty powstałe w kasie w podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, to ciąży na nich obowiązek „na żądanie syndyka uiścić równowartość wpłaconych przez siebie udziałów, które zostaną przeznaczzone na pokrycie strat w kasie, przekraczających sumę funduszu zasobowego i udziałowego, mimo że do dnia ogłoszenia upadłości prawo żądania zapłaty z tytułu podwójnej odpowiedzialności za straty powstałe w kasie zastrzeżone było do kompetencji walnego zgromadzenia kasy”⁴⁴.

⁴⁴ Zob. uzasadnienie postanowienia SO w Białymstoku z dnia 26 kwietnia 2019 r., II Ca 1103/18.

Z perspektywy wykładni historycznej (zob. art. 93 ust. 2 u.s.) oraz celowościowej (zob. art. 26 ust. 2–3 u.skok) sporne może się natomiast okazać to, czy syndyk ma obowiązek dokonania tzw. obrachunku dopłat z art. 26 ust. 3 u.skok, tj. sprawdzenia, czy majątek kasy wystarcza na pokrycie wszystkich roszczeń wierzycieli, a dopiero w razie odpowiedzi negatywnej – wezwania członków do uiszczania dopłat w całości lub niezbędnej części. Nasuwają się w kontekście tego pytania dwie uwagi wstępne. Po pierwsze, w praktyce znaczenie udzielonej na nie odpowiedzi może nie być duże. Wyznaczony przez art. 26 ust. 3 u.skok zakres dodatkowej odpowiedzialności jest jednocześnie niski i wobec tego zawsze może się okazać konieczne ściągnięcie przez syndyka dopłat w pełnym zakresie, aby zaspokoić wierzycieli. Po drugie jednak, skoro ustawodawca nie przewidział obowiązku syndyka dokonania obrachunku dopłat, to pokazuje to kolejny raz brak kompleksowości instytucji odpowiedzialności dodatkowej członków kas. Potencjalnie bowiem – przy założeniu, że syndyk nie ma obowiązku dokonania obrachunku dopłat – członkowie kas mogą być wzywani przez niego do wnoszenia dopłat w pełnej wysokości, choć dla zaspokojenia wierzycieli wystarczyłaby częściowa wpłata dopłat.

Przechodząc do odpowiedzi na postawione pytanie, nie wydaje się ona prosta, jak zawsze, gdy brakuje pewnej regulacji, choć celowość jej przyjęcia jest oczywista. Prawo upadłościowe reguluje obok ogólnych (art. 91, 173 pr. up.) także szczegółowe skutki upadłości (zob. m.in. art. 97, 100–106, 226 pr. up.). W odniesieniu do obowiązku członków kas do wniesienia dopłat brak szczegółowego unormowania w przedmiocie obowiązku sporządzenia przez syndyka obrachunku dopłat przed ich ściągnięciem od członków. Artykuł 26 ust. 2 u.skok przewiduje kolejność pokrywania strat – najpierw z funduszu zasobowego, a następnie z funduszu udziałowego. Wynika z niego wniosek, że w ostatniej kolejności na straty przeznaczane są dopłaty członków z art. 26 ust. 3 u.skok. Można zgodzić się, że taka kolejność uczestniczenia członka w pokrywaniu długów kasy jest aktualna także w przypadku upadłości kasy. Konsekwentnie zatem uzasadniona jest obrona wykładni zawężającej art. 173, 331 pr. up. w zw. z art. 2, art. 26 ust. 2–3 u.skok, art. 137 pr. spółdz., w myśl której syndyk może ściągnąć od członków dopłaty w takim zakresie, który wynika z realnie występujących w kasie strat. Ma zatem uprzednio dokonać obrachunku dopłat. Przeciwna wykładnia literalna, która miałaby oznaczać, że członkowie mają wносить dopłaty w pełnej wysokości, choć nie jest to konieczne ze względu na rozmiar straty bilansowej (długów) kasy, nie jest zasadna.

4.4. Ochrona interesów przystępujących do kasy oraz członków przed niebezpieczeństwami wynikającymi z odpowiedzialności dodatkowej i uwagi *de lege ferenda*

Nawet ograniczona odpowiedzialność członka kasy za jej zobowiązania z majątku osobistego może być – i często jest – dla członków dolegliwa. Konieczne więc wydaje się zapewnienie

odpowiedniej ochrony przyszłym i aktualnym członkom kas. Przede wszystkim chodzi tu o ochronę przed dwoma niebezpieczeństwami. Pierwszym, które polega na tym, że osoba przystępująca do kasy może się nie zorientować, że ciężać na niej będzie odpowiedzialność dodatkowa za zobowiązania kasy do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów. Drugie dotyczy osoby, która jest już członkiem kasy i przejawia się w tym, że dodatkowa odpowiedzialność zostanie przyjęta w kasie w drodze zmiany statutu wbrew woli tego członka.

Obecna regulacja nie chroni zasadniczo przed tymi oboma niebezpieczeństwami. W przypadku pierwszego z nich w istocie mamy do czynienia z naruszeniem zasady zaufania w obrocie. Przepisy nie wprowadzają jawności i pewności w zewnętrzny stan rzeczy rozumiany tak, że przystępując do kasy w sposób jasny i niebudzący wątpliwości, mogą zdać sobie sprawę, że zakres mojej odpowiedzialności będzie szerszy niż jest to w zwykłym przypadku. Postulat ten będzie zrealizowany, gdy nazwa (firma) kasy będzie wskazywać na zakres odpowiedzialności członków, np. kasa z odpowiedzialnością udziałami, kasa z odpowiedzialnością (członków) ograniczoną na wzór art. 11 ust. 2 u.s. czy art. 1 ust. 2 rozporządzenie Rady (WE) nr 1435/2003 z dnia 22 lipca 2003 r. o statucie Spółdzielni Europejskiej⁴⁵

Możliwość wyeliminowania drugiego niebezpieczeństwa przedstawia się dwojako. Wykluczyć należy wprawdzie oparcie funkcjonowania kasy (walnego zgromadzenia) na zasadzie jednomyślnej zgody członków, ale uchwały w sprawach istotnie oddziałujących na interesy majątkowe członków powinny wymagać wyższej niż zwykle większości głosów niezbędnej do podjęcia uchwały, np. zamiast 2/3 oddanych głosów, 3/4 głosów (zob. art. 12a § 1 pr. spółdz. art. 72 ust. 2 u.s., § 16 ust. 2 GenG). Jeżeli natomiast wbrew woli członka zapadnie uchwała walnego zgromadzenia, która wprowadza lub poszerza zakres dodatkowej odpowiedzialności, to członek przeciwny takiej uchwale powinien mieć nadzwyczajne prawo wystąpienia z kasy bez ograniczeń w postaci terminu i okresu wypowiedzenia (zob. art. 22 pr. spółdz. w zw. z art. 2 u.skok).

Nie wydaje się natomiast, aby możliwy był inny sposób ochrony interesów osób przystępujących i członka, np. w postaci wymogu pisemnego doręczania kilku tysiącom członków kas uchwały wprowadzającej podwyższoną odpowiedzialność za zobowiązania. Nie byłby on dostosowany do specyfiki szeroko rozumianego prawa spółek⁴⁶. W szczególności należy pamiętać, że członek korporacyjnej osoby prawnej w ramach stosunku członkostwa nie może być traktowany jako konsument. Nie może wobec tego liczyć na podobny stopień ochrony.

⁴⁵ Dz.Urz. WE L 207, s. 1 – dalej „r.SCE”.

⁴⁶ Przez prawo spółek w szerokim znaczeniu (nie mylić z prawem spółek handlowych) rozumiem w ślad za piśmiennictwem niemieckim prawo spółek handlowych i prawo spółdzielcze, a także prawo innych korporacji gospodarczych z wyłączeniem korporacji niegospodarczych – stowarzyszeń, partii politycznych itp. – zob. P. Zakrzewski, *Prawo spółdzielcze w systemie prawa po wejściu w życie ustawy kodeks spółek handlowych*, „Przełęcz Sądowy” 2004, nr 3. Zob. też A. Zbiegień-Turzańska (*Reprezentacja spółek kapitałowych i spółdzielni*, Warszawa 2018), która dostrzega podobieństwo instytucji oraz problemów spółek kapitałowych i spółdzielni, co stanowi przedmiot połączonej analizy.

5. Uwagi końcowe i wnioski *de lege ferenda*

Przeprowadzone rozważania skłaniają do szerszego odniesienia się do dwóch zagadnień, tj. szczególnej regulacji upadłości w ustawie – Prawo spółdzielcze (art. 130–137 pr. spółdz.) oraz szcążkowego unormowania wprowadzającego odpowiedzialność dodatkową. Jeżeli chodzi o pierwsze z nich, to postulat usunięcia art. 130–137 pr. spółdz. był podnoszony od dawna ze względu na ich niewielkie znaczenie praktyczne oraz trudności interpretacyjne, które pojawiają się na styku tych przepisów oraz ustawy – Prawo upadłościowe, zwłaszcza przesłanek ogłoszenia upadłości. Tej oceny nie zmienia to, że doktryna i orzecznictwo znalazły rozwiązania dla powstających na tym tle problemów, choć nie uniknięto przy tym rozbieżności orzeczniczej, która chyba nadal się utrzymuje. Postulat usunięcia art. 130–137 pr. spółdz. zasługuje na poparcie z jednym zastrzeżeniem, mianowicie jeżeli ustawodawca zdecydowałby się w szerokim zakresie powrócić do dodatkowej odpowiedzialności członków za zobowiązania spółdzielni, jak było to na gruncie ustawy z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach, to wówczas przepisy szczególne o upadłości spółdzielni należałoby odpowiednio poszerzyć. Pytaniem otwartym jest, w którym z dwóch aktów normatywnych powinny być one umieszczone, mianowicie czy w Prawie spółdzielczym, czy w Prawie upadłościowym. Wydaje się, że bardziej poprawna legislacyjnie byłoby ta ostatnia propozycja.

Ewentualna próba powrotu do dodatkowej odpowiedzialności członków powinna być starannie przemyślana zarówno pod kątem celowości, jak i kształtu regulacji. Wydaje się, że nie powinna ona stanowić dla ustawodawcy kierunku, w którym należy podążać, bowiem tendencja legislacyjna państw obcych jest przeciwna tzn. odchodzeniu od obciążania członków spółdzielni odpowiedzialnością za jej zobowiązania (zob. uznawaną za nowoczesną fińską ustawę z dnia 28 grudnia 2001 r. o spółdzielniach⁴⁷, odmiennie jednak art. 1 ust. 2 r.sce, § 119 GenG⁴⁸) na rzecz wzmocnienia podstaw kapitałowych spółdzielni (zob. art. 3 ust. 4 r.SCE, § 8a GenG). Nieśmiały i niekonsekwentny powrót do dodatkowej odpowiedzialności członków w przypadku dwóch typów spółdzielni: banków spółdzielczych (zob. uchylony art. 10 ust. 2 u.f.b.s.) oraz kas (art. 26 ust. 3 u.skok) nie zakończył się pozytywnie. Nowe rozwiązanie nie przyjęło się dobrze, co nie może dziwić, wszak od pięćdziesięciu lat polskie spółdzielnie są spółdzielniami z odpowiedzialnością udziałami, jak spółki kapitałowe. Początkowo pewne nadzieje odnośnie do art. 26 ust. 3 u.skok upatrywano w kasach w tym, że wzmocni on

⁴⁷ Suomen Säädoskokoelma (fiński kodeks prawodawstwa) z dnia 31 grudnia 2001 r., nr. 1488; <https://translate.google.com/translate?hl=pl&sl=fi&tl=pl&u=https%3A%2F%2Fwww.finlex.fi%2Ffi%2Flaki%2Fkokoelma%2F2001%2F20010205.pdf&anno=2&prev=search> (dostęp: dnia 6 lutego 2021 r.).

⁴⁸ Przykład prawa niemieckiego I europejskiego, które dopuszczają odpowiedzialność dodatkową nie jest miarodajny, ponieważ prawo niemieckie zachowało przez lata wiele pierwotnych rozwiązań, które współcześnie nie są pożądane i jako wyraz dążenia do zachowania ciągłości regulacji postrzegam formalne zachowanie przez ustawodawcę niemieckiego dodatkowej odpowiedzialności członków przy praktycznym odchodzeniu przez spółdzielnie od takiej odpowiedzialności. Prawo europejskie stanowi w części odbicie europejskich regulacji spółdzielczych i tak tłumaczą przyczyny, które zadecydowały o wprowadzeniu art. 1 ust. 2 r.sce.

podstawy kapitałowe kas w oczach Komisji Nadzoru Finansowego (art. 24 ust. 2 pkt 5 u.skok). Pierwotnie Komisja zezwalała na włączanie dodatkowej odpowiedzialności członków do funduszy własnych w rozumieniu norm ostrożnościowych, ale potem od tego odeszła. Ogół kas pozostał zaś z rozwiązaniami, które okazały się wizerunkowo dla nich niekorzystne w razie ich upadłości⁴⁹. W art. 24 ust. 2 pkt 5 u.skok oraz arbitralnych decyzjach Komisji Nadzoru Finansowego odmawiających uznania dodatkowej odpowiedzialności za składnik funduszy własnych kas w rozumieniu norm ostrożnościowych można dostrzec przejaw pewnego braku spójności regulacji prywatnoprawnych (zob. art. 26 ust. 3 u.skok) i publicznoprawnych (zob. art. 24 ust. 2 pkt 5 u.skok), które jednak powinny zmierzać do osiągnięcia wspólnego celu, jakim jest wzmocnienie podstaw kapitałowych kas i zapobieganie ich upadłości. Do rozważenia natomiast wydaje się ewentualne wprowadzenie odpowiedzialności dodatkowej w przypadku spółdzielni osób prawnych.

Z powyższych uwag wynika także krytyczna ocena aktualnego kształtu art. 26 ust. 3 u.skok. Z zastrzeżeniem powyższych uwag zmiany legislacyjne powinny iść w jednym z dwóch kierunków: albo uchylenia przepisu, albo rozbudowania instytucji odpowiedzialności dodatkowej, która obecnie ma szczątkową postać.

Bibliografia

- Adamus R., *Czy syndyk spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej może dochodzić od jej członków uzupełnienia straty bilansowej?*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2018, nr 3.
- Adamus R., *Zagadnienie odpowiedzialności za straty bilansowe członków spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej w upadłości*, [w:] *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu. Księga poświęcona pamięci Profesora Adama Jedlińskiego*, red. P. Zakrzewski, D. Bierecki, Sopot 2019.
- Bącznyk M., [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. E. Fojcik-Mastalska, Warszawa 2002.

⁴⁹ Ustawa o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowa obok regulacji o charakterze prywatnoprawnym mieści jednocześnie regulacje publicznoprawne – tzw. normy ostrożnościowe wzorowane na prawie bankowym, a pierwotnie czerpiące z dyrektyw europejskich. Ich celem jest zapewnienie stabilności działania kas (banków), a patrząc szerzej – systemu bankowego państw członkowskich UE. Kasy muszą sprostać publicznoprawnym wymaganiom kapitałowym, a kompetentna w tej ocenie jest Komisja Nadzoru Bankowego. Ma ona m.in. swobodę zaliczenia do funduszy własnych kasy, branych przy ocenie jej bezpieczeństwa ekonomicznego, dodatkowej odpowiedzialności członków (art. 24 ust. 2 pkt 5 u.skok). Decyzja w tym względzie jest istotna dla kas, które borykają się z trudnościami finansowymi i może od niej zależeć obowiązek wdrożenia programu postępowania naprawczego. Rychło okazało się, że Komisja Nadzoru Bankowego arbitralnie odmawiała zaliczania dodatkowej odpowiedzialności do funduszy własnych kas, co negatywnie odbijało się na stabilności finansowej kas z dodatkową odpowiedzialnością, którym albo spadał wcześniejszy poziom funduszy własnych, albo „fundusze” z dodatkowej odpowiedzialności nie były od początku kwalifikowane jako składnik funduszy własnych. Jednocześnie upadłości kas spowodowały, że syndycy zaczęli dochodzić od członków wierzytelności z tytułu ich dodatkowej odpowiedzialności, co wywarło negatywny wpływ na społeczny odbiór kas, w których uczestnictwo może oznaczać dodatkowe zobowiązania niebrane pod uwagę przy wstępowaniu do kasy. Dodatkowa odpowiedzialność członków kas zaczęła więc stanowić przeszkodę w poszerzaniu bazy członkowskiej.

- Bielski P., *Podstawy ogłoszenia upadłości spółdzielni w prawie polskim (uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 1998 r. – III CKN 398/98)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 2.
- Bierzanek R., *Zarys prawa spółdzielczego*, Łódź 1948.
- Gersdorf M., [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 1966.
- Gersdorf M., [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 1985.
- Gurgul S., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Gurgul S., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Gurgul S., *Upadłość spółdzielni mieszkaniowej, dewelopera i towarzystwa budownictwa społecznego. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Jakubecki J., [w:] J. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Jedliński A., Bierecki G., *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe – zarys systemowego ujęcia*, Sopot 2002.
- Jedliński A., *Członkostwo w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej*, Warszawa 2002.
- Kohutek K., [w:] *Prawo bankowe*, t. 2, *Komentarz do art. 92a–194*, red. F. Zoll, Kraków 2005.
- Kruczalak K., *Prawo handlowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1996.
- Kryla-Cudna K., [w:] *Prawo spółdzielcze i mieszkaniowe. Komentarz*, red. K. Osajda, (seria *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. 6a), Warszawa 2018.
- Mazur L., *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Mozdzeń M., Juszczyk-Posiła J., *Podwójna odpowiedzialność członków upadłych SKOK-ów. Obowiązki syndyka masy upadłości w zakresie dochodzenia roszczeń z tego tytułu*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2018, nr 4.
- Paxford B., [w:] *Prawo bankowe*, red. H. Gronkiewicz-Waltz, Warszawa 2013.
- Pogonowski P., *Upadłość spółdzielni – podstawowe problemy prawne*, [w:] *Iustitia civitatis fundamentum. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wiesława Chrzanowskiego*, red. H. Cioch, A. Dębiński, J. Chaciński, Lublin 2003.
- Popiołek H., *Z problematyki upadłości spółdzielni*, „Palestra” 1963, nr 10.
- Siedlecki W., *Ustawa o spółdzielniach*, Kraków 1947.
- Skoczek J., *Źródła obowiązku dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej*, [w:] *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu. Księga poświęcona pamięci Profesora Adama Jedlińskiego*, red. P. Zakrzewski, D. Bierecki, Sopot 2019.
- Smykła B., *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Stecki L., *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 1987.
- Stefaniak A., *Komentarz do ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych*, [w:] *Prawo spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Stepnowska-Michaluk M., *Likwidacja spółdzielni*, Sopot 2009.
- Szarek R., *Przesłanki ogłoszenia upadłości*, „Radca Prawny” 1999, nr 6.
- Wróblewski S., *Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920. Dz. Ust. n. 111, poz. 733 wraz z rozporządzeniami wykonawczymi*, Kraków 1921, (reprint Warszawa 2020).
- Zakrzewski P., *Prawo spółdzielcze w systemie prawa po wejściu w życie ustawy kodeks spółek handlowych*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 3.
- Zakrzewski P., *Przejęcie, likwidacja, upadłość kas*, [w:] A. Herbet, S. Pawłowski, P. Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Zakrzewski P., *Upadłość spółdzielni*, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020.
- Zakrzewski P., *Wprowadzenie*, [w:] S. Wróblewski, *Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920. Dz. Ust. n. 111, poz. 733 wraz z rozporządzeniami wykonawczymi*, Kraków 1921, (reprint Warszawa 2020).
- Zakrzewski P., *Z zagadnień konstrukcji prawnej spółdzielni*, „Rejent” 2004, nr 9.
- Zbiegień-Turzańska A., *Reprezentacja spółek kapitałowych i spółdzielni*, Warszawa 2018.
- Zedler F., *Zarys prawa upadłościowego*, Warszawa 2016.